

Chytrí lidé, kteří nejsou pohodlní, běží-li o zisk, ale zcela líní, běží-li o něco, z čeho pro ně „nic nekouká“, nazývají
 5 často pohodlným každého, kdo miluje práci bez ohledu na zisk, který z ní má, a právě proto nepospíchá s ní, kdo touží po životě tak umoudřelém, že jako nejposvátnější desku zákona klade si rovnici: práce = rozkoš. Nevadí: také země, velká učitelka, roditelka, pracovnice, dává si načas, když
 10 chce vykonati dobrou práci, a je někdy tak pohodlná, že člověk, který ji miluje a čeká na její dary (i ty krásné pouze, i ty užitečné také), stává se nervózním. Například v takový vlažný a podmračný den z počátku dubna, jako je dnes.

Řekli byste v takový den, že země odpočívá, že je unavena onou sladkou únavou, která na jaře zmocňuje se
 15 i člověka každého po větší námaze, až každý pohyb bolí i každá myšlenka. Ale v březnu a počátkem dubna nevy-naložila země ještě ani tolik síly, aby k životu probudila naše doubí a habří, na nichž visí a chřestí dosud staré hávy
 20 ryšavé a zkadeřené. V tu dobu a ve dnech pošmurných je země spíše rozespálá ještě. Patříť k oněm pohodlným, kteří neskáčou rovnou z postele, sotva otevřeli oči. Dá si načas, než povstane, obleče se a umyje v první jarní bouřce. Ač ptáci po celý den ani vteřinu nemlčí, země nespěchá s ko-
 25 nečným procitnutím: otevře oči v den slunečný, mžiká, mžiká, a sotva se slunce schová za šedá mračna a oblaka, už zas jako by spala. Je to jen polospánek, plný veselých ranních snů, při nichž se převaluje z boku na bok, ale trvá to dlouho, dlouho, hanebně dlouho někdy. A já si myslím,
 30 že je v tom i mnoho moudrosti, rozvážného strachu před nočními mrazíky májovými, které ad oculos dokážou nám někdy, jak málo platna může býti práce kvapná.

A že jsem si již zvykl s tou svou zemí všechno prožívat i a že nepřěji si nic jiného než míti radost, když ona je veselá,
 35 a zlobiti se, když ona je mrzutá, a býti ospalý, když ona dříme, jsou dnes pod šedivými nebesy i moje gesta velmi

pohodlná. Mistr Bandouch je ve městě, nikdo mne tedy nehoní, a tož odkrývám velmi pomalu a velmi rozvláčně růže, které ohnuty odpočívaly pod chvojím dosud zeleným. Mám radost, že jsou skoro všechny hodně zdravé a čiperné již, ač teprve loni stěhovaly se sem, na kopec, který vyhlížel tak nehostinně, že se nám až smáli. Už tu máme vodu a dr. Koželuha, který se nám nejvíce smál, měl by se za měsíc přijíti podívat!

Za měsíc, all right! Za měsíc budeme už zelení. Teď jsme ještě šediví a hnědí, rozespalí a neumytí jarními dešti. A moje myšlenky jsou také takové šedivé skoro. Četl jsem nedávno veliký rozsudek smrti nad naturalismem jménem idealismu. A to mne dojalo.

Jednalo se ovšem o doktríny, o vědecké doktríny. A po těch, upřímně řečeno, již dávno nic mi není. Opuštěte, je tomu asi takhle. Člověk shání se tak dlouho po moudrosti svých blížních, dokud nenajde moudrost v sobě. Pak, není-li dogmatik, přeje každému jeho moudrost jako čárky na pivním tácku a chce toliko, aby i jemu bylo přáno, což jeho jest, a přáno ovšem cele a upřímně, nikoli pouze pokrytecky, s onou liberální maskou, za kterou je nadutá člověčina, která považuje za blázna nebo pitomce každého, kdo nevyplňuje svůj život dobrými obchody (třebaže dobrý obchod udělá rád) a neomezuje svých požitků na dobré plzeňské a hezké děvečky (i když jimi neopovrhne jako doktrináři abstinence). Pak možno s kýmkoli pokouřiti si z dýmky míru. A pak také každá doktrína učená i neučená stává se člověku velmi lhostejnou a doktrína učená se všemi ismy ještě více než neučená, poněvadž neučenou budují lidé obyčejně z toho, čím se v životě řídí, kdežto učenou z toho, čím se neřídí. A ještě studenější, nejstudenější je poměr k myšlence veškatulkované, když se člověk spojí se zemí a s přírodou a počíná s ní býti jedno tělo jako syn s matkou v době těhotenství. Neboť čím může býti člověku veškera moudrost lidská, když v mozku, v krvi, v nervech má moudrost země, když nevyrozumoval si, nýbrž cítí všemi smysly, že v podstatě jest v malém totéž, co země ve větším a vesmír v ještě větším? Ale...

Ubližuje-li nespravedlivě a laje našim láskám, nu, tak se bouříme.

V poslední době bojuje se u nás opět prudčeji ve starém sporu o biologii. Mne, laika, zaujal tu a dojal konec polemického článku dr. F. Mareše Psychologie bez duše, psaný zdá se pro publikum.

Lidské duše, upotřebující člověka za prostředek ke svým účelům, usilují — praví se tu — od počátku ochromiti jeho vůli a pokořiti jeho osobu. Snaží se držeti lidskou osobu při zemi a spoutati její vůli. V tom jim pomáhá naturalism, poněvadž hlásá nezměnitelnou nutnost přírodního dějství, trpné přizpůsobení se daným poměrům. A doslovně: „Naturalism, zvláště v odrůdě materialismu, jest blízký příbuzný semitské teologie. Výtvor mysli nevěřící v sebe samu a hledající oporu v pánu nad přírodou, myšleném tu jako „věčný zákon přírodní“, proti němuž člověk nic nemůže. Strhuje člověka dolů a drží při zemi, připomínaje mu stále jeho anorganický původ: prach jsi země. Vývojová teorie v pojetí naturalistickém vykládá život jako cosi mechanicky povstaleho bez zasahování zvláštního životního činitele: člověk stejné kvality jako zvíře, jen něco větší mozkový plášť; připomíná člověku stále bestii... Celý naturalism jest proti povznesení člověka nad přírodu; přirozený spojenec všech mocí Antikristových, bránící povýšení člověka za Syna božího...“

Opakuji: nezajímají mne doktríny, a co se zde praví o naturalistické doktríně, je mi stejně lhostejno jako to, co někde jinde říká se o vitalismu. Ale dr. Mareš mluví trochu neuctivě o mých láskách, boří v mém chrámu, kde já chovám se velmi pokorně, vidí můj svět choditi po hlavě... Och, toho zmatku!

Och, toho zmatku, který je na druhé straně! Neboť na mé straně šumí lesy, Svitava poskakuje a pění se na balvanech, růže, které jsem odkryl a postavil pěkně, mají veliké puky, mistr Bandouch co nevidět přijede, pochválí mne a svede na jeden džbánec, z něhož budou tři nebo čtyři. A zítra ráno zasvítí slunce, poněvadž teď už se to tak střídá, a já se ztratím v lesích a nebudu již mysliti na dr. Mareše, který je idealista.

Bude mi dobře a budu cítiti a věděti, co vždy cítím a vím
 v den slunečný v lesní aleji a co jest asi toto: Kašlu na
 všechny lidské moci, které mi nemohou o nic více než které-
 mukoli domýšlivému pánu přírody, jenž nad ní „panuje“
 právě tolik co já. Lidské moci nemohou ochromiti mou 5
 vůli k životu, ve kterém jsem věren sobě samému, jako ne-
 zabrání na jaře ledům, aby se rozpukly, lesům, aby se za-
 zelenaly, ptákům, aby se rozezpívali. Mohou mě znásilniti,
 ale nemohou mne pokořiti, poněvadž jimi opovrhují jako
 zrádci země a života. Tyto černé lidské moci nejsou tak 10
 protikulturní, jak se říká, neboť kultura, rozum, umění
 jsou dle okolností výborní jejich služi. Zjemňují někdy tak,
 že zeslabují. Skutečný nepřítel černých mocí je spíše zdravý
 a sebevědomý pud, vůle, ano, vůle k životu nejplnějšímu,
 vůle ke svobodě, vůle k poznání, vůle k heroismu, kterou 15
 ve svých mezích má všechno živé, která se projevuje jako ne-
 změnitelné přírodní dějství u každého zdravého organismu
 a jest jeho krásným osudem a sakramentskou nutností,
 pokud lidská moc — a nemusí býti k tomu ani tak černá —
 nezasáhne a nepodlomí jeho zdraví. A čím blíže zůstáváme 20
 při zemi, u země, se zemí, tím lépe slyšíme a chápeme
 ohromný chorál tohoto ano k životu, jež černá lidská moc
 může tu a tam porušiti, jehož však nemůže umlčeti. To
 opovržení, které i dnešní svět ještě mívá pro to, co jest „při
 zemi“, je z pověry, z pověry, z které nejvíce těžili kněží 25
 všemožných bohů, povzbuzující vše, co smysl života kladlo
 nad zemi a mimo zemi, co odvracelo člověka od poučení,
 která dává země, aby snáze uvěřil poučením, která dávají
 mocní, černí mocní se svými černými sluhý. Kdybychom
 se nebyli přizpůsobovali tomu, co domněle bylo nad zemí, 30
 kdybychom byli mohli od počátku „přizpůsobiti se daným
 poměrům“, to jest zemi, nebylo by lidstvo prodělalo vývoj
 tak bolestný, tak diktovaný černými mocnostmi. Není pro
 nás nic kromě země a všeobecných fakt přírody čili pří-
 rodních zákonů, jimž se přizpůsobiti, s nimiž se shodnouti, 35
 v jejichž smyslu pracovati je nejvyšší moudrost, které ve
 skutečnosti podrobuje se všechno, co je nezkaženo a nezma-
 teno a nezmrzačeno ve jménu boha nebo imperátora nebo

kapitálu. Jsme prach země jako bylina a jako živočich. Ale jaký prach je toto všecko, jaký, ať již povstal a zablyštl se jakkoliv! Je to tak hrozně jedno, říká-li se bůh, nebo pán nad přírodou, nebo věčný zákon přírodní, nebo — nejmoderněji tedy — zvláštní životní činitel. Každé toto slovo říká
5 totéž: že o tom prozatím nic nevíme. A proto žádné z nich nezušlechťí člověka, nezkaží-li ho ještě více.

Jsem člověk stržený dolů. Obdivuji se hmotě a jejím květům, z nichž za jeden se považuji. Nepřipomíná-li mi
10 člověk zvíře, říkám bohužel. Neboť mám jediný poměr k živočichům i k bylinám: obdiv. Nemohu se jim dosti vynadiviti, zejména těm, které žijí na svobodě neporušeny člověkem. Divím se ostatně i nerostům. S krásnými oblázky na břehu řeky hrál bych si jako dítě, japonské dítě. A jsem-li
15 někdy smuten, mrzut v životě, věřte, jen proto, že nemohu se *každému člověku* obdivovati tak jako lani, která vyšla do aleje, nebo pěnkavě, která hnízdí na zemi pod keřem, nebo divizně na kamenité stráni. Och, proč jen proud života nečiní z lidí věci tak krásné, jako jsou křemeny, které unášel proud
20 řeky! Člověku měl by býti stále připomínán aspoň živočich (brrr! dr. Mareš říká: bestie!). A srovnávání osla s pitomcem, straky s chmatákem, lišky s chytrákem, vůbec toto ohavné snižování zvířat mělo by býti považováno za smrtelný hřích...

Jsem tedy člověk strašlivě dolů stržený. Ale za nic na
25 světě nechci se povznést, je mi dobře — tedy spojenci Antikristově. Jako Syn boží visel bych, ubohá lidská duše, mezi nebem a zemí, deklamoval bych pateticky staré báje (o Prométheovi třeba), abych si dodal kuráže: neboť bylo by mi trochu úzko. Ale jako dítě Antikristovo mám v sobě
30 celý vesmír a tuto slávu shledávám docela v pořádku...

Tak nějak budu si to tedy mysliti zítra zase. Půjdu do Černých žlebů za Myší dírou: objevil se tam prý horský jelen, jelen a laň. Uvidím-li je, zapláču v prvním okamžiku, že nejsem jim podoben a že by prchali, hrozně prchali,
35 kdybych se přiblížil. Ale pak se rozpomenou, že koneckonců jsem přece jen nějaká přízeň jejich — trochu vzdálená ovšem —, a umíním si co nejvíce se jim podobati, tak důstojným býti jako toto vznešené zvíře.